Publikálta: *archivnet.hu* (https://www.archivnet.hu)

Magyarország a nyolcvanas évek elején egy francia diplomata szemével – Jacques Lecompt nagykövet jelentése a diplomáciai szolgálatáról (1980–1983) [1]

Franciaország a nyolcvanas évek elején kereste a kapcsolatokat az enyhülés iránt elkötelezett kelet-európai országokkal, amelyek közül kiemelkedett Magyarország. Párizs arra törekedett, hogy a kis-hidegháború alatt gazdasági-finanszírozási válságba került Magyarországgal új alapokra helyezze az együttműködést, amit a francia elnök Magyarországra vezető első kelet-európai útja is jelzett. Francia részről folyamatosan figyelték a nyolcvanas évek elején a válsággal és a reformokkal küszködő magyar politikát, a belső ellenzéki megnyilvánulásokat, a kommunista vezetők reformtörekvéseit. A francia nagykövet rapport de fin de mission-ja (diplomáciai szolgálatát összegző zárójelentése) összefoglaló jelentését adja az 1980 és 1983 közötti magyarországi tapasztalatainak, a válsággal és változásokkal küszködő magyar vezetésről alkotott véleményének, és a kapcsolatok további építésére vonatkozó javaslatainak.

Bevezető:

Franciaország és Kelet-Európa kapcsolatai

Az afganisztáni intervenció után kialakult nemzetközi helyzet arra késztette a francia diplomáciát, hogy értékelje a kelet-európai országokkal kiépített kapcsolatokat. Ennek keretében a kelet-európai országokban szolgálatot teljesítő nagykövetek részére ismételten külön követi konferenciát tartottak (1980. február 18–19.).[1] A szovjetek afganisztáni intervenciója kezdetben – Romániát kivéve, mely elítélte a beavatkozást – a Moszkva melletti nyílt, de eltérő hangvételű állásfoglalásra késztette a szocialista országokat. Lengyelország és Magyarország először óvatos, várakozó álláspontot képviselt, Bulgária és Csehszlovákia azonnal és egyértelműen támogatta azt, miközben Albánia és Jugoszlávia az ENSZ-ben megszavazta a szovjet csapatok kivonására hozott határozatot. A magyar álláspont később megváltozott, 1980. január 10-én a magyar minisztertanács a szovjetek mellett tette le a hűségnyilatkozatot. A kelet-európai országok sajtója is ezt az elköteleződést hangsúlyozta és a szocialista országok az ENSZ 1980. január 14-i, Afganisztánról szóló közgyűlésén a Szovjetunió mellett sorakoztak fel. Románia ugyanakkor nem vett részt ezen a szavazáson és a román pártfőtitkár nyíltan elítélte a „katonai kalandorpolitikát". Francia részről ugyanakkor tisztában voltak Románia kiszolgáltatott helyzetével és a politikai mosolyszünet ellenére Párizsban feltették maguknak a kérdést, hogy a szovjet nyersanyagoktól függő ország meddig tudna működni, ha a forrásoktól elszakítanák. A szocialista országok ugyanakkor nem titkolták, hogy alapvetően érdekeltek a kelet-nyugati párbeszéd fenntartásában, a Helsinki-folyamat[2] folytatásában és a madridi konferencián[3] való részvételben, ami a párbeszéd fenntartásának eszközét jelentette a franciák számára is.[4] Ennek szükségességét a magyar, a lengyel és a román tárgyalópartnerek is egyértelműen hangsúlyozták a francia diplomaták előtt.[5] A kelet-európai országok ugyanakkor a kelet-nyugati kereskedelmi kapcsolatok fenntartásban voltak érdekeltek és a mindenkire kiterjedő nyugati szankciók esetleges bevezetése miatt a számlát azok az országok (is) fizették volna, amelyek közvetlenül nem voltak érintettek a szovjet intervencióban, és amelyeket előre nem tájékoztattak a szűk körben meghozott döntésről.[6]

Párizs helyzetértékelése szerint a szocialista országok, ha kényszerből és érdekeiktől vezérelve is, de felsorakoztak a szovjet politika mellett, ugyanakkor a rendszerek belső stabilitásának megőrzése érdekében szükséges nyugati gazdasági kapcsolatok fontossága miatt nem titkolták az enyhülési politika melletti elköteleződésüket, és a fő kérdés az volt számukra, hogy az 1968-as helyzethez hasonlóan a válság elmúltával a kapcsolatokat tovább lehet-e fejleszteni. E tekintetben alapvető fontosságú volt, hogy az amerikai–szovjet kapcsolatokban modus vivendi alakuljon ki és francia szempontból fontosnak tartották, hogy Nyugat-Európa és a szocialista országok kapcsolatát el lehessen választani a Szovjetunió és az Egyesült Államok közötti viszony alakulásától, amiben Franciaország egy különleges, közvetítő szerepet vállalhat.[7] *Mitterrand* hatalomra jutása ugyanakkor új helyzetet teremtett Franciaország és Kelet-Európa kapcsolataiban, a francia elnök továbbra is kiállt az enyhülés, a kelet-nyugati kapcsolatok további fejlesztése mellett, de a nyolcvanas évek első felében a kapcsolatokat ellentmondásosság jellemezte.

[2]

François Mitterrand, 1988

A nyolcvanas évek elején a francia diplomácia céljai alapjaiban nem változtak. A kelet-európai régiót a de Gaulle-i külpolitikai elvek alapján az európai örökség és az egységes Európa részeként (135 millió lakos, mintegy egymillió km^2-en) kezelték és Helsinki szellemében hosszú távon a jaltai megosztottság túlhaladásával, az Atlanti-óceántól az Urálig terjedő Európával számoltak. A francia befolyás megőrzését alapvető fontosságúnak tartották, és a párbeszéd, a kölcsönös együttműködés fenntartására törekedtek a kétoldalú kapcsolatépítés területein.[8] Párizsban ugyanakkor tisztában voltak a kelet-európai országok nehézségeivel, a gazdasági és pénzügyi válsággal, a francia gazdasági pozíciók gyengeségével és a kapcsolatok újrarendezésével számoltak. Ebben az átrendeződésben a hagyományosan megkülönböztetett helyet elfoglaló Lengyelország és Románia háttérbe szorult és Párizsban a hangsúlyt – eltérő okok miatt – a korábban kevesebb figyelmet kapott Magyarországra és Bulgáriára kívánták helyezni, miközben az alapvető politikai ellentétek ellenére sem kívántak a kelet-európai rendszerek belpolitikájába érdemben beavatkozni.

Lengyelország esetében a hadiállapot bevezetése miatt a hivatalos kapcsolatok elhidegültek és ehhez a távolságtartó politikához Párizs lényegében 1985-ig ragaszkodott. Romániába pedig Mitterrand az emberi jogok helyzete, illetve a gazdasági-pénzügyi kapcsolatok nehézségei miatt nem volt hajlandó a többszöri meghívás ellenére sem elmenni, hogy így a román rendszer számára a hatvanas évekhez hasonlóan ideológiai muníciót szolgáltasson a belső elnyomás és a nemzetközi tekintély erősítése érdekében. Albánia esetében a politikai kapcsolatokat jónak értékelték, a két ország között ellentét nem volt, de az együttműködés nagyon alacsony szinten maradt, mivel a rendszer alapvetően elutasítóan viszonyult a Nyugathoz. Bulgáriával a kapcsolatok ugyancsak szerényen alakultak, az ország továbbra is a Szovjetunió leghűségesebb szövetségesének számított, de a francia nyelv továbbra is nagyon népszerű volt az értelmiség körében, amit Párizsban nagyra értékeltek. Magyarország esetében a Külügyminisztériumban a kapcsolatok javulásával számoltak Mitterrand közelgő magyarországi látogatása (1982. július 7–9.) kapcsán, és azt gondolták, hogy az 1956-ban hatalomra jutott rendszer esetében olyan érdemi változások várhatók, amelyek mintaként szolgálhatnak a kelet-európai térségnek. Jóllehet tisztában voltak azzal is, hogy a magyar-francia gazdasági kapcsolatok területén nagy elmaradás tapasztalható. Csehszlovákia vonatkozásában a két ország kapcsolatai szintén „féloldalasak" voltak, s miközben a kulturális kapcsolatokat Párizsban jónak, addig a politikai-gazdaságiakat csak közepesnek értékelték. Jugoszlávia viszonylatában Párizs különleges helyzettel számolt. Tito halála[9] után az 1943-ban létrejött új délszláv államalakulat komoly vezetési válságba került, de a két ország politikai-diplomáciai kapcsolatai a hatvanas évektől kezdve hagyományosan jók voltak, miközben a gazdasági területen szintén egyensúlytalanság volt tapasztalható. Párizsban tisztában voltak a kelet-európai francia pozíciókkal és elsődlegesen a francia kulturális jelenlét javulását értékelték pozitívan.[10]

A hatvanas-hetvenes években kialakult alapokra építkezve, a mitterrandi realista-pragmatista elvek alapján és Helsinki szellemében kibontakozó régi-új külpolitika a nyolcvanas évek elején alapelvként fogalmazta meg a kelet-közép-európai államokkal kialakítandó kapcsolatokra vonatkozóan azt a tételt, hogy az egyes országok között különbséget („différenciation") kell tenni. Ezt nemcsak politikai értelemben (a Franciaországhoz fűződő kapcsolatok hagyományai) és a kommunista kormányokkal kialakított párbeszéd lehetősége alapján szándékoztak megvalósítani, hanem a tekintetben is, hogy az egyes kelet-európai országok kommunista elitje milyen belpolitika konszenzust alakított ki a társadalommal és milyen gazdaságpolitikát folytat a válságba jutott rendszerek megreformálására. Láthatjuk, hogy a nyolcvanas évek elején a két hagyományos francia partner (Lengyelország és Románia) szerepe háttérbe szorult, miközben Mitterrand tudatosan elválasztotta egymástól a Szovjetunió és a közép-európai szocialista országok megítélését,[11] amit az 1982. szeptember 30-i beszédében ki is hangsúlyozott. Ez a szemléletváltás új lehetőséget jelentett a nyugati nyitási politikán dolgozó országok számára, elsődlegesen Magyarországnak.[12]

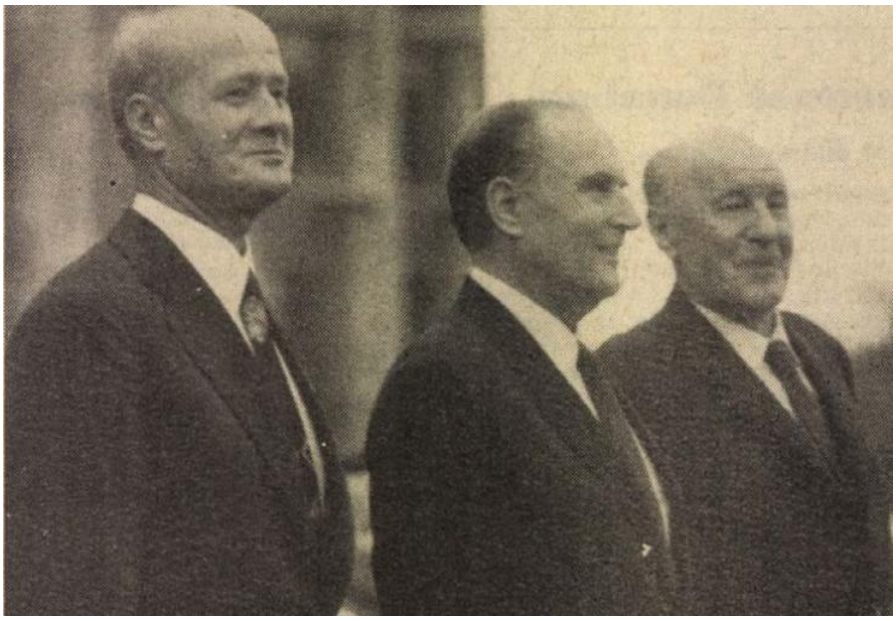
[3]

A francia államfő Losonczi Pállal és Kádár Jánossal

A francia–magyar kapcsolatok sajátosságai

A magyar–francia kapcsolatokban a hetvenes évek végén és a nyolcvanas évek elején enyhülés és kölcsönös közeledés kezdődött, ami egybeesett François Mitterrand és *Kádár János* személyes találkozóival,[13] illetve a '80-as évek elejének nemzetközi változásaival. Ez a helyzet kihatott a Párizsban diplomáciai szolgálatot teljesítő magyar diplomaták és a Francia Szocialista Párt külügyi részlegén dolgozó politikusok kapcsolatára.[14] Franciaország számára Budapest egyre inkább a francia keleti politika eszközéül szolgált, mint olyan ország, amely Párizs számára közvetítői szerepet is betöltött. Magyarország ráadásul – Lengyelországhoz hasonlóan – teljes mértékben érdekelt volt a nyugati kapcsolatok kiépítésében, ami tovább árnyalta az érdeklődést,[15] hiszen a nyolcvanas évek elején az afganisztáni háború következményei miatt Lengyelországhoz hasonlóan hazánk is kiszolgáltatott helyzetbe került. A gazdasági válság, az eladósodás és a nyugati országok bojkottja miatt – mivel Budapest számára létkérdés volt a nyugati kapcsolatok fenntartása – felértékelődött a nyugati országok között különutas politikát folytató Franciaország jelentősége.[16]

A szovjetek iránti hűség és az európai enyhülési folyamatban való aktív részvétel kiegészítették egymást[17] és Lengyelország mellett Magyarország volt leginkább érdekelt a nemzetközi enyhülés fenntartásában, a gazdasági kapcsolatok kiszélesítésében. Magyarország számára ugyanis a rendszer stabilitásának megőrzése, az életszínvonal növelése és a belső konszolidáció kiszélesítése kiemelten fontos volt, ami egyfajta „magyar sajátosságot" eredményezett nemcsak a belpolitikában, hanem a nemzetközi kapcsolatok kiépítésében is.[18] Magyarország és Franciaország között 1975 után egy új együttműködés és párbeszéd kezdett kialakulni,[19] s a gazdasági, kulturális és politikai kapcsolatok magasabb szintre emelkedtek. Magyarország az együttműködés fejlesztését a Helsinki szerződés alapján képzelte el és Budapesten elsődlegesen a kétoldalú kapcsolatok területein kívántak konkrét eredményeket elérni.[20] A legfontosabb fejlesztendő területet a gazdasági kapcsolatok jelentették, amelyek azonban továbbra is elmaradottnak számítottak. Franciaország e tekintetben a hatvanas évek óta nem tudott érdemi pozíciót szerezni, amit jól mutat az a tény, hogy a magyar-francia gazdasági és kereskedelmi kapcsolatok volumene a magyar-nyugatnémet gazdasági-kereskedelmi együttműködésnek alig 1/6-át tette ki.[21] *Lázár György* és *Raymond Barre* miniszterelnökök[22] látogatásai a kétoldalú kapcsolatépítés fejlesztését célozták meg és lényegében előkészítették a későbbi együttműködést,[23] amelynek eseményeit a legmagasabb szintű vezetők látogatásai jelentették. A két ország kapcsolatában a közös nevezőt az enyhülés melletti elkötelezettség és az abból következő közös érdekek képezték,[24] és ehhez járult hozzá kezdetben az a szubjektív tény, hogy a francia miniszterelnök magyar származású felesége révén érzékenyebbnek és megértőbbnek mutatkozott Magyarország irányába, illetve az, hogy a Mitterrand elnök által vezetett francia diplomácia számára a nyolcvanas évek első felében a sajátos jegyeket magán viselő kelet-közép-európai kis ország jelentősége megnövekedett. Lázár György újabb párizsi utazása (1979. november 20–22.) a párbeszéd folytatásának és a kétoldalú kapcsolatok fejlesztésének szándékát jelezte.[25] *Jean François-Poncet* külügyminiszter magyarországi útja (1980. július 30–31.) kilenc év után az első francia külügyminiszteri látogatást jelentette.[26] Magyar részről ekkor már egyértelműen a francia köztársasági elnök magyarországi vizitjében látták azt a lehetőséget, amellyel a kapcsolatokon tovább lehetne lendíteni.[27] Ennek az útnak a szovjetek afganisztáni bevonulása után egyértelműen politikai jelentősége volt. Nem volt véletlen tehát, hogy magyar részről az enyhülés fenntartásának fontosságáról, illetve Budapest Párizs és Moszkva közötti egyenlő távolságáról beszéltek, amit egyértelmű utalásként értékeltek Párizsban.[28] Magyarország belpolitikai helyzetét Párizsban csendesnek és stabilnak értékelték, mivel 1974 óta nem volt nyílt rendszerellenes tüntetés az országban és a magyar vezetők a kádári Magyarországot igyekeztek a Helsinki szerződés mintaországának láttatni.[29] Magyarország a KGST-tagállamok között az ötödik partnert jelentette Franciaország számára, amely a negyedik nyugati befektető volt hazánkban az NSZK, Ausztria és Olaszország mögött. Komoly akadályt jelentett, hogy a Franciaországba irányuló magyar export 60%-át érintette az Európai Közösségek vámpolitikája.[30]

A nyolcvanas évek első felének nemzetközi helyzete összességében kedvezett azon szándékoknak, amelyek a kétoldalú kapcsolatok fejlesztését tűzték ki célul és a hatvanas évekhez hasonlóan a bilaterális kapcsolatok felértékelődtek. A magyar–francia együttműködés értékelése céljából a Politikai Bizottság 1980 decemberében ült össze azzal a céllal, hogy számba vegye azokat az eredményeket, amelyeket a két ország kapcsolatainak alakulásában 1978-tól elértek. Alapvetően pozitívnak, de egyoldalúnak értékelték az eseményeket. A budapesti francia nagykövet – *Jacques Lecompt*[31] – szintén a kapcsolatok féloldalasságáról értekezett a Quai d'Orsay-nak írt jelentésében, és kihangsúlyozta a kereskedelmi kapcsolatok vártnál lassúbb fejlődését.[32]

François Mitterrand hatalomra jutásával új szakasz kezdődött a két ország kapcsolatában és Budapesten nagy várakozással tekintettek a továbblépés lehetőségeire.[33] A francia elnök maga is többször említette Magyarországot pozitív kontextusban. Ez részben személyes érzelmekkel magyarázható, azonban Mitterrand alapvetően realista külpolitikai elvek alapján viszonyult Magyarországhoz és fő célja az volt, hogy a két ország eltérő társadalmi-politikai berendezkedése ellenére is erősítse a francia jelenlétet a kelet-európai viszonylatban stabil, a nyugati országok felé nyitottabb országban.[34] Mitterrand elnök látogatása előtt egy évvel, 1981 nyarán Kádár János a Krímben találkozott *Brezsnyev* főtitkárral, aki tájékoztatta, hogy a Szovjetunió nem tud több olajat szállítani. Egyértelművé vált, hogy a Szovjetunió a továbbiakban nem tud segíteni, így a magyar vezetés rákényszerült a nyugati kapcsolatok fejlesztésére, a nyugati hitelek felvételére.[35] A megbeszélésen a szovjet vezető engedélyt adott Budapestnek a francia-magyar kapcsolatok fejlesztésére.[36] Moszkvában a hidegháborús feszültség miatt megszakadt kapcsolatok újjáépítésének lehetőségével számoltak.

Mitterrand a budapesti útja (1982. július 7–9.) előtt pozitívan nyilatkozott a magyar pártvezetőről, a magyar reformokról, ami szokatlan hangvételt jelentett a kelet-nyugati kapcsolatok elhidegülése idején.[37] Magyar értékelés szerint a látogatás jelentőségét az adta, hogy először látogatott Magyarországra francia államfő és kölcsönös volt az akarat a politikai-gazdasági kapcsolatok fejlesztésére. Budapest jelentősége megnövekedett, mivel a szovjet vezetők számára lehetőség adódott az új francia elnök álláspontjának megismerésére. Erre a magyar vezetőt a szovjet–francia vegyes bizottság szovjet elnöke meg is kérte, így a szovjetek tudomást szerezhettek Mitterrand véleményéről, miközben *Gromiko* külügyminiszter kérésére Kádár a magyar szempontból közömbös libanoni válságot is szóba hozta.[38]

Mitterrand nyíltan megfogalmazta álláspontját: *„Franciaország a megbékélés politikáját szeretné elindítani Magyarországgal. […] Ugyanakkor látunk egy komoly gazdasági irányt, és elemezve a jelenlegi helyzetet, éppen csak eldöntöttük, hogy keressük a megoldást."*[39] A francia köztársasági elnök magyarországi útja nemcsak a kétoldalú, hanem a kelet-nyugati kapcsolatok vonatkozásában is kiemelt jelentőségűnek számított.[40] A látogatás fordulópontot jelentett a magyar-francia kapcsolatok történetében, a rendszer nyugati elfogadottságát és nemzetközi tekintélyét érzékeltette: *„Magyarország tulajdonképpen az az ország Keleten, amely pozitív mérleget tud felmutatni az emberi jogok tekintetében. Ez az ország mindazonáltal – I. Szent István király óta – ezer éve igyekszik mutatni európai és keresztény elkötelezettségét."*[41]

Mitterrand a számára kialakított elnöki rezidencián (Béla király út) találkozott *Illyés Gyulá*val, akivel négyszemközti beszélgetést folytatott 1982. július 9-én. A kapcsolatépítés hagyományos forgatókönyve szerint a legfelső szintű látogatás után ismét miniszteri látogatáscsere történt, 1983-ban a magyar külügyminiszter utazott Párizsba (1983. február 9–13.),[42] miközben a francia miniszterelnök Magyarországra látogatott (1983. július 10–12.). Ezen látogatások során mindkét fél a kapcsolatok fejlesztésén dolgozott és francia részről érezhetően nagy gondot fordítottak arra, hogy megerősítsék a kapcsolatok szorosabbá fűzésének politikáját.

[43] Mitterrand és a miniszterelnök magyarországi útja után visszahívták Jacques Lecompt-ot és *Hubert Dubois* személyében új nagykövetet[44] küldtek Budapestre. **(Lásd az 1., 2. és 3. számú dokumentumot!)**

Párizsban megállapították, hogy a legfelsőbb szintű látogatásoknak köszönhetően a francia-magyar politikai kapcsolatok addig nem látott szintre jutottak és a korábban nem tapasztalt bizalmi viszony alapján a kapcsolatok további fejlesztését tűzték ki célul.[45] A politikai együttműködés fejlesztése és a magyar nyugati nyitási szándékok megerősítése érdekében az új nagykövetnek hangsúlyoznia kellett a francia függetlenedési politika jelentőségét, amellyel Moszkva és Washington felé egyenlő távolságot kívánt tartani, miközben a párbeszéd fenntartásában volt érdekelt. A francia atlantista politika miatt Budapesten megfogalmazott kritikákra válaszul, a nagykövetnek azt az álláspontot kellett képviselnie, hogy Párizs elsősorban közvetítő szerepre törekszik és a franciák saját maguk választják meg külpolitikai orientációjukat, miközben Budapest nem törekedett arra, hogy a kedvező lehetőséget kihasználva nagyobb külpolitikai önállóságot érjen el. Franciaország ugyanakkor a gazdasági kapcsolatok terén komoly lehetőségekkel rendelkezett, mivel ki tudta használni azokat a politikai előnyöket, amelyek a magyarok részéről az Európai Közösségekkel kialakítandó szabadkereskedelem miatt keletkeztek. E területen a francia diplomácia arra törekedett, hogy minél inkább hallassa a francia véleményeket és elkerülje azt, hogy a kapcsolatépítésben a hangsúly a technikai-technokrata kérdésekre helyeződjön.

Az új francia nagykövet az elődje helyzetértékeléséhez hasonlóan megállapította, hogy az 1982–1983-as francia legfelsőbb szintű látogatások után a helyzet kedvezően alakult és a francia jelenlét erősítésére vonatkozó politikát Párizsnak folytatnia kell.[46]

A nagykövetek helye és szerepe a francia diplomáciában

A nagykövetek szerepét az 1961-es Bécsi konvenció szabályozta, amely 1964. április 24-én lépett hatályba és 1963-ban a konzulok jogállását szabályozó egyezménnyel egészítettek ki, a szerződés Franciaországban a ratifikáció után 1971. január 30-án lépett hatályba. Ennek értelmében egy nagykövet a küldő állam egyszemélyi képviselője és a legnagyobb rangot jelenti a diplomáciai hierarchiában.[47] Franciaországban a nagykövet feladatait az 1979. június 1-i rendelet szabályozta,[48] feladata a francia érdekek képviselete és kapcsolattartás a fogadó ország kormányzati képviselőivel, célja, hogy a fogadó ország politikájának és életének teljességét megismerje és gazdasági, kulturális, tudományos és katonai kapcsolatokat építsen ki. A magasrangú tisztviselőnek számító nagykövet feladata a nagykövetség adminisztrációjának működtetése, a civil kapcsolatok ápolása. A nagykövetet az Ő Excellenciája megnevezéssel szólítják, de ez a megszólítás a francia nagyköveteket a saját hazájukban nem illeti meg. A francia diplomáciai szolgálatban a nagykövetek a szakmai életútjuk csúcspontján kapják meg a nagyköveti címet, az első tanácsosi poszt betöltése után. A nagykövetek kinevezése általában független az államfő személyétől és a kormányzati politika változásaitól, vagyis fő feladata Franciaország érdekeinek képviselete és a sikeres szolgálati karrierje során – mintegy annak megkoronázásaként – megilleti a „Franciaország nagykövete" (Ambassadeur de France) cím használata.[49]

Franciaországban a nagykövetek és konzulok kinevezését az 1969-es rendelet szabályozta, amely meghatározta a kinevezés módját és az előremenetel szabályait. A nagykövetet a köztársasági elnök nevezte ki a Minisztertanács jóváhagyásával, a Külügyminisztérium előterjesztése alapján. A vizsgált korszakban a nagykövet kinevezését alapvetően az adott ország irányába megnyilvánuló francia érdekek határozták meg és a nagykövet kiválasztása az amerikai gyakorlattól eltérően, ahol az eltérő pártcsaládból kikerülő elnökök politikai irányváltása szerint a nagykövetek cserélődnek, Franciaországban a nagykövetet az éppen regnáló elnök személyétől függetlenül, a szakmai tapasztalatai és a diplomáciai hierarchiában betöltött helye alapján választják ki. Ritka, ha valakit az elnök a saját politikai táborából nevez ki, ennek általában jól meghatározott politikai-diplomáciai okai vannak. A francia diplomáciai kar tagjai között megtalálhatók a francia arisztokrácia (pl. *Margerie* család) és a felső burzsoázia tagjai (pl. François-Poncet), akik fontos szerepet játszottak a 19–20. századi francia történelemben.

1945 után francia nagykövetek szerepe a francia diplomácia hivatali szerkezetében lényegesen megváltozott. Az 1945. április 13-i rendelet alapján a Külügyminisztérium hivatali szerkezete az új feladatoknak megfelelően átalakult. Az átszervezés előtt egy igazgatóság működött, utána négy igazgatóságot hoztak létre és a nagykövetek ügyköre is megváltozott. Az 1945-ben kialakított szervezeti struktúra lényegét tekintve nem változott, a nagykövetek kiválasztásában továbbra is szakmai szempontok érvényesültek. A külügyi szolgálat működésére vonatkozó reformok elsődlegesen a megváltozott nemzetközi helyzethez történő alkalmazkodás miatt kerültek bevezetésre és a szerkezet negyven év alatt a lényegét tekintve alig változott.[50] Érdemi változást jelentett viszont Mitterrand hatalomra jutása, aki ideológiai szempontok miatt az új külpolitika kihangsúlyozása érdekében – elsősorban az első hétéves elnöki ciklusa első felében – nagyobb lehetőséget adott a külügyi eliten kívüli személyek nagykövetté való kinevezésére.

Dokumentumok

1.

Jacques Lecompt missziózáró jelentése[51]

Budapest, 1983. május 3.

Franciaország Nagykövetsége

Magyarországon Budapest, 1983. május 3.

Jacques Lecompt

Franciaország nagykövete Magyarországon küldi

Claude Cheysson[52] őexellenciájának, a külkapcsolatok miniszterének

Európai Igazgatóság

Tárgy: missziózáró jelentés

Mellékelten megküldöm a főosztály számára az 1980 és 1983 közötti magyarországi missziómról készített jelentésemet. Ez két részre tagolódik. Az első fejezet általános és elsődlegesen a magyar belpolitika kérdéseire fókuszál. A második egy kiegészítés, amely olyan konkrét kérdések rendezésével foglalkozik, amit az Európai Igazgatóság nem fog úgy ítélni, hogy köröztesse.

Jacques Lecompt

Az irat jelzete: MEAE AD Europe Hongrie Carton 5266. Rapport de fin de mission N° 105/EU. – Eredeti, gépelt.

2.

A nagykövet összefoglaló jelentése a magyarországi diplomáciai szolgálatáról

Budapest, 1983. május[53]

A magyar sajátosság

A magyar-francia kapcsolatok története, amelyet itt mutatok be, az 1980 és 1983 áprilisa közötti időszakra terjed ki. Ehhez az alábbi forrásokat használtam fel:

- a nagykövetség levelezése,
- a budapesti elnöki látogatásra 1982 júniusában összeállított dosszié,[54]
- a keletnyugati kapcsolatokkal foglalkozó bizottság elemzései,
- Haraszti Miklósnak[55] a Commentaire 20. számában megjelent cikke (Létezike egy magyar modell?)[56]

A két legutóbbiban megfogalmazott gondolatok megfelelnek a budapesti tartózkodásom tapasztalatainak: a „magyar kompromisszum", a karakter atipikus jellege, a középút kormánya, a lobbik szerepe, távolság az irányvonalak között. Magyarország egy ország „kvalitásokkal".

Ez azt jelenti, hogy egyrészről meg kell védeni a különlegességeket, másrészről a külföldi országok részéről meg kell érteni azt és számolni is kell azzal. A budapesti tartózkodásom alatt nagy eltérést tapasztalhattam Franciaország Magyarország irányába megmutatkozó hozzáállásában az 1981. május 10. előtti és utáni időszakban. A hétéves elnöki ciklus, ami ezzel a dátummal fejeződött be, addig alig foglalkozott azzal a Magyarországgal, amely iránt a figyelem messze elmaradt Lengyelország és Románia, és láthatjuk – a kereskedelem területén – Kelet-Németország mögött. Mitterrand elnöknek a budapesti útra vonatkozó döntése, amellyel megelőzött minden kelet-európai országot, és maga az út is meghatározó fejezetét jelentette az elmúlt három év francia-magyar kapcsolatainak. A magyar különlegesség fontos szerepet játszik a magas szintű francia-magyar kapcsolatok fejlődésében és egyéb területeken. A rendszer belpolitikai változásai nagy helyet fognak elfoglalni ebben a jelentésben.

Az emberek

A kádárista Magyarország fejlődése hosszú távon lassan, de meglehetősen állandóan egy nyitottabb társadalom és politikai rendszer felé halad: 20 éve a meghatározó szlogen, *„aki nincs ellenünk, velünk van"*. 15 éve, 1968-ban a gazdasági reform bevezetése kifejezte a magyar vezetők azon vágyát, hogy számot vessenek a szovjet típusú gazdaság sikertelenségeivel.

Az 1980 és 1983 közötti évek szintén ebbe az irányba mentek a gazdasági válság ellenére vagy éppen amiatt. Ez a válság nem akadályozta meg a vezetők meggyőződését abban, hogy új politikai irányvonalat vezessenek. A leginkább érdekes ebben a belpolitikai változtatásban, hogy ugyanazok az emberek elég könnyen képviselik az inkább konzervatív és az inkább reformista irányvonalat. Elmennek a pártból a kormányba és vissza, meglehetősen csekély az ideológiai eltérés, ami az egyiket a másiktól megkülönböztetné. Ennek két magyarázata van:

- A vezetőkre jellemző, hogy szakemberekre jellemző óvatossággal cselekedtek, amikor egy óvatosabb vagy keményebb vonalat kellett vezetniük.
- Kádár úr[57] ragaszkodik azokhoz, akiket ismer: Lázár úr, aki nyolc éve miniszterelnök, Németh, a párt második embere,[58] Havasi,[59] Gáspár,[60] stb… ellenőrzés alatt vannak.

Ugyanezen a módon biztosított Aczél úr[61] karrierje, aki folyamatosan a magyar szocializmus ideológusa. Teljesen hűséges a leninista modellhez, ennek ellenére legújabb könyvének francia címe: „Reflexiók egy szocializmusról".[62]

Kádár úr uralkodik ezen a világon: 71 éves lesz egy hónap múlva, úgy tűnik, jól van, de nehéz megismerni a valódi gondolatait. Egyébként nem lehet megítélni a párt apparátusának lelki állapotát (vagy állapotait), de valószínűleg meg van zavarodva az ideológiai hanyatlás, az újfajta munkamegosztás, amit elvárnak tőlük, az új világválság, illetve a szovjet irányvonal Brezsnyev halála[63] utáni bizonytalansága miatt.

A hatalomgyakorlás: 1. A gazdaság

„A közjó koncepciója, írta Haraszti, folyamatosan meghatározza a párton belüli irányvonalak konfliktusait." Ezek az irányvonalak nagyjából megfelelnek a nyugatiaknak, de azzal a különbséggel, hogy itt nincs más ideológiai irányzat. A két legfontosabb nyomásgyakorló területet a nagyvállalatok és a közgazdászok jelentik.

Az első (amihez gyakran a konzervatív szakszervezetek is kapcsolódnak) ellenzi a decentralizációt, igényli a termelés és munkásbérek támogatását. Ha ezek gyengülnek (mint, ahogy ebben az évben) kérik a fogyasztásra vonatkozó támogatások növelését, de azt kizárják a megszorítási politikára vonatkozó döntések. Ezzel ellenkezően a közgazdászok a piacot támogatják, a kisvállalkozásokat, a decentralizációt, a munkaerő mozgását, a technológiai munkanélküliség megfelelő használatát. A két csoport meglehetősen gyakran cseréli egymást és még eszközként is szolgálnak a hatalom számára: a hatalom lehetséges, hogy lélektani szempontból alkalmazza a decentralizációs és centralizáló szakaszokat, a szigorú ellenőrzés és az önrendelkezés támogatásának politikáját.

Ezeket a periódusokat így lehet megrajzolni: az 1973 és 1977 közötti konzervatív időszak zárta le az 1968 és 1972 közötti reformidőszakot, amelyet Nyers Rezső, egykori szociáldemokrata, jelenleg a Politikai Bizottság tagja, vezetett.[64] Nem zárhatjuk ki azt, hogy az 1977-ben bevezetett változások nem kerültek volna veszélybe, ha nem lett volna a világválság, és az tény, hogy az nem késztette takarékosságra a keleti országokat. Az egység elszánt hangoztatása a válság hatására (pl. az infláció, amelynek létezését hosszú ideig tagadták) a klasszikus ideológia lerombolását eredményezte. Jelenleg az új gazdasági mechanizmus eléggé jól működik az elvek és a végrehajtott reformok tekintetében egyaránt.

Magyarország szerencséje, hogy értékes közgazdászai vannak, akik ebben részt vesznek. Ezek a férfiak, akiket örömmel mutatnak be a nyugati szakembereknek, nagyon ügyesen arra törekednek, hogy kitalálják és alkalmazzák a vegyes módszert. Kiemelem Nyers gondolatát, amely szerint az állam nem tudja csak a felét megcsinálni a dolgoknak, ami a makrostruktúrákat jelenti: az állam látható kezének szükséges alkalmazkodnia – és nem ellenkezően – az egyéni érdekekhez, ehhez tartozik, hogy az államnak szabadon kell megszerveződnie, harmóniában a mikrostruktúrákkal: *„ez a feltétele annak, hogy meghatározzuk a saját történelmünket"*.

A tények tekintetében egyértelmű, hogy az új gazdasági mechanizmus nagyon sok gyakorlati lépést tett az elmúlt öt esztendőben: az energiaárak megszabadítása a minisztériumi központi bürokráciától, a magánszektor megteremtése, a pénzügyi források felhasználása egy jelzőrendszer bevezetésére, stb… De a vállalatok méretének és helyzetének problémája még nehézséget jelent. A nagyvállalati lobbi ellenáll a közgazdászok ajánlásainak az alapvető szabályok bevezetésében, vagyis, hogy dolgozzanak egy kevésbé védett közegben. A hatvanas években helytelen érveléssel azt hitték a csökkenő költségekről, hogy növekvő erővel a saját területükön és az állami támogatással kiegészülve, a nagyvállalatok monopolizálják a területeket. Az igazgatók és a személyzet nem képes mást mondani, mint amit a konkurencia is reklamál a támogatásról azért, hogy kitöltsék az áraik és a világpiaci árak közötti különbséget. Előnyöket követelnek még a válság idején is, de szembesülnek az állami akarattal, amely a javak újraosztását végzi.

A közgazdászok lobbija végül egy új és fontos győzelmet aratott a párt 1983. áprilisi plénumán. Az ország gazdaságirányítási rendszerét *„fejleszteni"* kell, *„a piac aktív szerepe"* előnyt kell, hogy élvezzen, a *„hajlékony formák"* bátorítása, a kisvállalatok támogatása és a hangsúlynak a kereskedelemre való helyezése, hogy *„minél jobban kihasználják az ország termeléséből következő lehetőségeket"*. Ezek a kérdések kerülnek előtérbe: hogyan lehet harmonizálni a kapcsolatot egyrészt a már erős „második" gazdaság, másrészt az új kisvállalkozók között? Hogyan állítsák helyre a versenyt és a küzdelmet, mint ahogy azt a hatalom folyamatosan hangsúlyozza, az egalitarizmus ellen, anélkül, hogy áldozatokat hozzanak és biztosítsák a teljes foglalkoztatottságot? E két pontban egy nagyon kifinomult jogalkotást kell folyamatosan alkalmazni.

Hatalomgyakorlás: A politika területe

Az értelmiségiek – ahogy Keleten inkább nevezik „intelligencia” – egy másik nehezen befolyásolható csoportot jelentenek, de fontos egy olyan, régi és új kultúrájú országban, mint Magyarország. Antagonisztikus a kapcsolat, ami az értelmiségieket az ideológusokhoz kapcsolja, mint ahogy antagonisztikus az ellentmondás, amit a hitükben mutatnak, és ami még a vezetőknél is megvan, ami Kádár országában egy kicsit lajos-fülöpi viselkedést jelent.[65] A hatalom elnyomása nem teljes, alig vannak politikai foglyok, az emberi jogoknak van egyfajta tisztelete, ami főképpen negatív, de lehetőséget ad arra, hogy valamiféle védelmet jelentsen a különféle rendőri szervek ellen. Láthattuk ezt az ifjabb Rajk ügyénél,[66] akinek a boltja és illegális publikációi különböző, nagyon heves, de egyiket és másikat egyaránt jogilag igazolt támadásokat kapott (a rendőrség: mi korrekt rendőrség vagyunk, az értelmiségiek: nem vagyunk senkik, beszélnünk kell, mindezek ellenére nem adjuk fel.).

A párt és az állam célja az értelmiséggel való kapcsolatában, hogy középen legyen. Nagyon kevés állam van Keleten, amelyik panaszkodik a konzervativizmusra és nem kritizálja az értelmiséget! Ha azonban hibáztatják is ezeket, ez azért van, mert párbeszédet akarnak provokálni a leginkább visszafogott vagy éppen ellenséges elemekkel, főképpen a fiatalokkal. A valóságban a magyar szamizdat hangvétele a kritikusabb hangvételről megértőbbé változott a „disszidensek” részéről, inkább megoszlanak, mint összefognak. Néha meglepő mutatványt produkálnak, amelyben a Szamizdat értelmiségei kezüket nyújtják egy hatalomnak, amely szeretné liberálisnak vagy reformistának mondani magát, ami azonban megmutatja magát és nem nyújtja vissza a kezét a partnerének…

Ne hagyjuk figyelmen kívül az egyéneket: Magyarország esetében a partnerek közötti szociális-politikai kapcsolatokat meghatározza az, aki 20–25 éve uralja a magyar kulturális élet kérdéseit: Aczél György. A különlegessége és nagy érzéke a vitára, érdekes partnerré teszi, nagyon mobil, saját magát is korlátozott helyzetben tartja. Például kiadhatja-e Konrád egy regényét.[67] (Az ellenzék kiváló képviselője) Kérte őt vágásra? Megkapta? Visszautasította mégis a publikálást? Más felelőssége? Aczél a kitalálója a *„szocialista hatalom önkorlátozása”* formulájának, ami eléggé jól kifejezi azt, ahogy a vezetők vonzóvá kívánják tenni magukat.

A magyar politikai komédia meglehetősen keserédes, meghatározzák a frázisok és a különböző lehetőségek, de végül van egy párbeszéd: a magyarországi kompromisszum nem a szovjet modellt követi, ezt visszautasítja, de az ország egy olyan helyzetben van, amely teljesen meghatározza és Magyarország arra törekszik, hogy jó képet mutasson magáról. Ez ennek a kompromisszumnak az erős késztetése, ami a vezetők liberális szárnyát arra készteti, hogy egy új megközelítést kezdeményezzenek a párt és a társadalom között. Így Pozsgai úr,[68] Aczél egykori támogatottja, aki nem titkolja, hogy jobban, mint az utóbbi, a valódi pluralizmus támogatója, amely garanciája lenne egy igazi és nagyobb választásnak a pártban és a Parlamentben.

Az igazi problémák: lélegezni, reformálni, beleegyezni.

A közgazdászok és az értelmiségiek számára az az álom, hogy ezek kérdések legyenek. A kormány számára a problémák ezek maradnak.

1. Lélegezni. Az első ezek között lehetővé teszi a társadalom és a gazdaság közötti légzést, meghatározza a valódi témákat és meghatározó a nemzetközi életben. Itt a helye, hogy emlékeztessünk a Kelet és Nyugat közötti feszült problémákra, amik meghatározzák a magyar gazdaság helyzetét. Egyik oldalról nézve a KGST nehéz családja, másrészről az a vágy, hogy jobb színvonalú technológiát szerezzenek be a világból. A nyugati világgal való szerződések és a túl nagy munkamegosztás (Magyarország a keleti országok kirakata…). A kormány és tanácsadói, akik sokat tettek az ipari fejlesztésért, nem tudják elfogadnia magyar technológiai elmaradást. Talán majd a KGST egy közeli jövőbeni csúcstalálkozóján a közgazdászok kimondhatják.

Egy jó politikai légkör fontossága megmutatkozik a hétköznapi életben, ami lazább, mint bárhol máshol Keleten, és nem csak azért, mert az élelmiszerellátás jobb. Magyarország bölcsessége, hogy nem hagyja figyelmen kívül, hogy valódi kapcsolat legyen a szabadság bizonyos mértéke és a saját fejlődése között. Ebből következően a politika meglehetősen eléggé jól informált, a kapcsolatok intenzívek, a kulturális cserék fejlődnek, a Nyugatra való utazás reális. Ez a mód, amit „liberalizmus”-nak nevezhetünk, meghatározza a véleménynyilvánítás lehetőségeit, de – főképpen a televízióban– nem lehet bármit mondani.

2. Reformálni. Sokan szeretnének a szabadabb lélegzésen túl reformokat is bevezetni, hacsak nem egy reformkort. A magyarok nagy része szeretne hinni a gazdasági reformokban, hogy az nem csak egy első lépés a politikai reformok együttesében. A kérdés az, hogy a világválság és a megszigorítások újra kérdésessé tehetik-e az új gazdasági mechanizmus ügyét. Én csak tagadó válaszokat kaptam: ellenkezőleg, a gazdasági válság még inkább szükségessé teszi a gazdasági reformokat. Ez eléggé világosan ki lett jelentve az Akadémián engedélyezett beszédben: *„Szükséges, hogy ez a nagy gazdasági válság lehetővé tegye határozottabb reformok bevezetését, meg kell növelnünk a szociális-politikai kockázatát a gazdasági reformjainknak.”*

Ez az utóbbi gondolat felveti a kritikus körök kérdését, amely a *„demokrácia elmélyítésének”* koncepciójának ellentmondásosságára vonatkozik. A reformok nem jöhetnek alulról, mivel a magyar politikai szerkezetek legkevésbé sem demokratikusak, a reformokra utasítani kell, amit visszavonhatnak és bizonytalanok, stb. … Ami a különböző fajta szükséges és kívánatos reformok kiteljesedését jelenti, Kádár még visszadobta, aki nem akarja jelenleg visszahívni Nyers Rezsőt egy politikai felelősséggel járó posztra. Az a csapat, amely jelenleg Magyarországot uralja, nem akarja a *„reformok reformját”*, ami egy reformkorhoz vezetne, de ellentmondásosan valóban azt szeretnék, hogy a nép részese legyen a gazdasági és társadalmi folyamatoknak.

3. Beleegyezni. Annak ellenére, hogy minden a magyar egyensúly megteremtése körül forog, az nem alapozódik szilárd konszenzusra. Ha közelről elemezzük Kádár formuláját, *„aki nincs ellenünk, velünk van”*, ez még konszenzusra alapozódik. Ez elegendő, amennyiben az állammal való kapcsolatot nézzük, de nem valami vagy valaki ellen van megfogalmazva. Ezért távol lehet maradni, csendben vagy legfeljebb kifejezni a fenntartásokat. Bizonyos okokból következően ez igaz: a magyar konszenzus csak egy konszenzus. A tény mindazonáltal az, hogy az ország lakossága nem utasítja el azt és az értelmiségi körökben a politikai hatalom viszonzásaként a konszenzustól nem lehet visszalépni. A magyar konszenzus megmarad azonban, ami 1956 után volt, egy szorongásos kiegyezésnek. Ez mostantól segíti a reformok szellemét és alapját adja egy, a félelemtől és az öncenzúrától megszabaduló részvételnek. Amikor a változások befejeződnek, mondja Nyers, be kell vezetni a választásos demokráciát: a problémát a párt is megfogalmazza és a szociális-politikai következményeivel számol, ami szorosan kapcsolódik a belső és külső konjunktúrához.

Nacionalizmus és egoizmus

A történelem egyik szakaszából a másikba lépve, a magyar nacionalizmus problémái szintén érzékenyek maradnak és a hatalom nagyon fél attól. Az irredentizmus nagyon erősen átitatja a viszonyt az 1918-ban és 1945-ben elvesztett területek irányába, ez a nacionalizmus *„elmúlt”* a párt véleménye szerint, de valójában a nép még alig követi és a marxizmus kevésbé van hatással rá. A hangvétel elkeseredett, különösen Romániával. 1982–1983 telének végén Moszkvából határozott utasítás érkezett: *„nagyon határozottan”* el kellett ítélni minden *„polgári nacionalista megnyilvánulást”* Magyarországon. Nem érdeklődnek az iránt a lelki trauma iránt, ami meghatározza a lakosság hangulatát, és amit Illyés Gyula, a nagy nemzeti költő gyászolásánál is tapasztaltunk.

Nagy jelentőséget tulajdoníthatunk ennek a *„túlélésnek”*? Igen, kétségtelenül, mivel valódi és ez egy másik különlegessége az országnak, a Nagy-Magyarország iránti megnyilvánulás és azok a szándékok, amelyek az erdélyi és a szlovákiai kisebbséggel való kapcsolat fenntartására irányulnak, és az egyesülést szeretnék Magyarországon. A társadalmi konszenzus szintén arra a sajnálatra alapozódik, hogy elvesztették a nemzet egy részét. Mindenáron segíteni akarják a magyar nyelv megvédését, közös kincs és az etnikumhoz tartozás jele: a magyar-román kétnyelvűség a párt 1980-as kongresszusán lett kihangsúlyozva, mint közös követelmény. Az 1983. áprilisi plénum után nem zárhatjuk ki, hogy ez a kétnyelvűség szét lesz rombolva Bukarestben, miközben Moszkva úgy tekint minden követelésre, mint olyan imperialista polgári agitációra, ami a szovjet birodalom gyengítését célozza: a párt engedelmessége a Szovjetunió irányába, különösen e tekintetben, nem marad heves kritika nélkül.

A szent egoizmus kifejezése szoros kapcsolatban van a nemzeti gőg érzésével, amelynek a megnyilvánulása a lengyel válság alatt még csak egyértelműbb lett. Eléggé kínos volt hallani, ahogy az emberek a lengyelek lustaságáról, a romantizmusukról és a meggondolatlanságukról beszéltek. A Szolidaritás támogatása meglehetősen elkésett, de néhány disszidens megmentette a becsületét, legutóbb augusztus 30-án. Az a gondolat, hogy Magyarország modellként szolgáljon Lengyelország számára, egy üres gondolat, de nem nélkülözi a fontosság érzését és a fösvénységet.

Középről kormányozni

Kádár Magyarországa *„egy centrista politikát”* vezet, amibe a Szovjetunió nem avatkozik be túlzottan, és amelyben a kommunista párt meghatározó szerepet tölt be, de *„kevésbé egyedi”*, ha ezt így megfogalmazhatom. Ez a centrum az erőközpontok találkozásánál van, a jelenlegi és azon a csoportok között, amelyekről már említést tettem. Ugyanazt a dolgot eltérően intézni, de az ország nem azt mutatja, hogy szélsőséges módon lenne kormányozva, és az egyik vezetői csoportot nagy távolság választaná el a másiktól, de a kádári centrum inkább azon van, hogy konszenzust hozzon a nemzeti fejlődéshez.

Brezsnyev, mondják, ugyancsak centrista politikát folytatott. Tulajdonképpen a vita országonként eltérő módon valósul meg: a katonai csoportnak semmilyen befolyása sincs Magyarországon, az érdekcsoportok más jelenségek, mint a kápolnák (egyház) és a szovjet klientúra. A határok nem szorosabbak a

Szovjetunióban, Csehszlovákiában, vagy az NDK-ban, vagy mint Magyarországon. Csábító tehát arra gondolni, hogy ezek a különbségek természetesebbek és fokozatosak. Ellent kell állni azonban annak.

Marad az, hogy a centrista kormányzás fejlődött Kádár Magyarországán, egyes ilyen vagy olyan elemének megerősödése vagy meggyengülése ilyen vagy olyan eredményekhez vezet. Miközben a tábor többi tagja dogmatikus, Magyarország, mivel centrista, a fejlődésben reménykedhet.

Még a nyugati országok is és különösen a miénk nagyobb szerepet játszhatnak abban, mint mások, hogy ez a belső egyensúly megteremtődjön. A kulturális kapcsolataink korlátozottak vagy behatároltak, de keresettek és üdvözlendők, mint ami Magyarország modernizálásában részt vesz, és a Nyugatból minden lehetséges intellektuális és politikai hasznot meg kíván szerezni.

Kapcsolat a Szovjetunióval

Mint mindenhol a szovjet birodalomban, a Magyar Népköztársaság és a Szovjetunió kapcsolata is hűbéri viszonyt jelent és kaméleoni. Teljesen fölösleges olvasni vagy hallgatni a magyar külügyminiszter beszédét, mivel csak megismétli vagy megerősíti a dolgokat. Az előző évig a hűbéri kapcsolat jól megmutatkozott a krími találkozókban, Brezsnyev ott fogadta Kádárt, és azt mondják, szimpatizáltak. Andropovval a személyes kapcsolat, azt mondják, az 1956-os időszakra alapozódik. Vagy hat hónappal Andropov főtitkárrá kinevezése után Kádár csak futólag látta őt a keleti blokk összejövetelein, de azt mondhatja, hogy semmivel se tartozik az egykori budapesti szovjet nagykövetnek, akit ő távolságtartónak tart…

Feltételezzük, hogy egy meglehetősen fényes külsőségek közötti látogatás lesz a magyar vezető részéről Moszkvába. Ez azt kockáztatja, hogy nagyon eltérő lehet és lehetséges, hogy egy komoly összeütközés lesz a tábor egyik fele és a magyarok és a románok között a KGST júniusi összejövetelén. Ebben a helyzetben a nyugati kommunista pártok önkéntes vagy kevésbé önkéntes hűségét nehéz lesz fenntartani. A világválság átterjedése a keleti blokk országaiba két következménnyel járhat: egyrészt visszatérhet a szatellit állapot, vagy éppen ellenkezően a központtól nagyobb autonómiát kaphatnak. A budapesti vezetők jelenleg egyáltalán nem süketek a gazdasági sokközpontúság szirénhangjai iránt, ami lehetővé tenné számukra, hogy Magyarország a nemzetközi szervezetek tagja legyen, és hogy szabadon működjenek együtt a Nyugattal és a harmadik világgal.

Ha számba vesszük ezeket az ellentmondásokat, egyben az utóbbi évek magyar-szovjet kapcsolatait is megrajzoljuk, azt mondhatjuk, hogy Kádár *„Brezsnyevi”* karakterré vált. Elkötelezett és lelkes támogatója a détente időszakának, miközben várakozó álláspontón van Andropovval szemben. Ebből a szempontból nézve egyértelmű, hogy minden, ami a Birodalom központjában történik, meghatározza a periféria hozzáállását, és amely Magyarországot is érinti. Ugyanakkor nem kevésbé igaz, hogy a történelem és a földrajz lehetővé teszi, hogy – nem kevés túlzással kijelentve – Magyarország Európa közepén egyenlő távolságot tartson Párizstól és Moszkvától.

Kádár, Magyarország és Franciaország

Fontos érv amellett, hogy Magyarország sajátosságát kihangsúlyozzák a kommunista országok között, hogy azt szeretnék, hogy hagyják őket békén és ez a modell mások számára is követhető. Egy olyan világban, ahol nincs sok erény és azok sem meggyőzőek, a Kádár-rendszer kiszámíthatósága és visszafogottsága kevésbé jelent sötét árnyékot, mint a többi rendszer. Az 1956 utáni Magyarország szövetséget kötött az egyedüli szövetségesével, amely segít neki: az idő hatalmával.

25 év választja el Jaruzelskit[69] Kádártól. Ez ugyanakkor azt is jelenti, hogy Magyarország nagyon nagy mértékben függ az egyedüli vezetője életétől vagy halálától. Az ő egyediségének a megtartása nagyon nagy jelentőségű Európa egésze számára. Nem árt tehát, ha segítünk neki, nem összekeverve az ügyeit (más országgal), de megalapozni Magyarország és közöttünk egy pozitív légkört, ami egyedül méltó a partneri viszonyban. Befejezvén ezt a jelentést, amely alapvetően a magyar politikai egyensúlyról szólt, újra idézem, amit nem sokkal a Köztársasági Elnök úr július 8. és 9. közötti budapesti útja után írtam:

„Hogyan lehet olyan országok között, amelyek kezdik megérteni egymást, kiépíteni, a júliusi látogatás előtti időszakhoz képest, előítéletektől mentesebb kapcsolatokat. Emlékeztetni szeretnék itt arra, hogy a vezetők hatalma, élükön Kádárral, nem ingatag és nincs veszélyben. Hacsak nem lesz egy különleges helyzet, a rendszer visszafogott marad, a disszidensekkel szemben talán egy kicsit keményebb, de azokat marginálisan kezeli, miközben aktívan arra törekszik, hogy új gazdasági és pénzügyi egyensúlyt találjon. Egyébiránt az első kelet-európai ország, amely iránt megkülönböztetett figyelmet fordítunk. Úgy látjuk, hogy Magyarország kevésbé fordul el Franciaországtól, egy ellensúlypont. És most – reméljük azt – egy barát. Ránk hárul tehát a feladat, hogy mostantól olyan gesztusokat tegyünk, amely lehetővé tenné, hogy kihasználjuk az elnöki látogatás sikerét.”

Az irat jelzete: MEAE AD Europe Hongrie Carton 5266. – Eredeti, gépelt.

3.

A nagykövet kiegészítő jelentése[70]

Missziózáró jelentés Magyarországon

Kiegészítés néhány gyakorlati kérdésről

Nem akarok túlzásokba esni, különösen azon a területeken, amelyek már az alapvetően utódomra tartoznak, de néhány fontos dolgot kiemelnék:

1. Országunk továbbra is visszafogott a kereskedelmi kapcsolatok területén, miközben különböző kedvező találkozás történik Veress külkereskedelmi miniszter úr vezetésével, aki egykoron magyar nagykövet volt Párizsban. Számos tanulmány próbál magyarázatot adni arra, hogy a vásárlásaink miért stagnálnak 2,5%-on a magyar külkereskedelmi forgalomban.
2. A nyelvtanítási lehetőségeink már eléggé jók, a nyelvtanítási lehetőségek fejlődnek, Pécsett egy negyedik oktatási központ megnyitása a cél. Egy különösen aktív kulturális tanácsos lehetővé tenné, hogy a kulturális kapcsolatok intenzívek és magas szintűek legyenek, beleértve a tudományos és technikai területeket is. Itt hívnám fel a figyelmet annak a nagy szükségességére, hogy egy tudományos attaché legyen a nagykövetségen. Ezt számos alkalommal kifejtettem, de sajnálatos módon nem lett meghallgatva. Ha ez a poszt a közeljövőben nem jöhet létre, javaslom egy irodalmi poszt létrehozását a tudomány attachéi pozíció helyett, ami a régió számos nagykövetségén már létezik, és amely kiemelt jelentőségű lenne a budapesti tevékenységünk szempontjából is.
3. Franciaország megítélése jó az 1982. júliusi elnöki látogatás óta, ami szó szerint, előzmény nélküli volt. Megismételvén azt, amit a fő jelentésem végén írtam, kihangsúlyozom a személyes kapcsolatok fontosságát, ami elsődlegesnek tűnik a két ország között, de alapjaiban nem igazán vannak tapasztalatok.

Először is a turizmust kell említeni, ami kevésbé fejlett a két irányban: olcsó lehetőség a franciák számára, ami még inkább megfelelne, de sokkal jobb számokat lehetne elérni. (Egy önálló dosszié készült a tervezett miniszteri látogatásokról a szabadidő kihasználása témakörében.)

Ugyanakkor itt vannak a szélesebb körnek szóló meghívásaink. És például minden, ami a két nép jobb megismerését szolgálja, és ami lehetővé tenné, hogy a kevésbé ismert magyar műveket olvassunk, vagy lássunk. Ez, ami lehetővé tenné, hogy új minőségben alapozzuk meg a magyar-francia kapcsolatokat, és ami lehetővé tenné azt is, hogy kapcsolatokat építsünk ki a közélet meghatározó szereplőivel.

Ezen gondolatok konkretizálása érdekében lett javasolva egy időszakos Kerekasztal létrehozása, aminek 20–25 tagja van, tucatnyi magyar résztvevővel a politikai területről (miniszterek, képviselők, a munkáspárt vezetői), a gazdaság (elméleti szakemberek, gyakorló szakemberek, bankárok), a kultúra, tudomány és az újságírás területéről. Az első Kerekasztal találkozó a tervek szerint Párizsban lesz egy hétig 1984-ben (április-május vagy október-november) és a témája a francia-magyar kapcsolatok lennének. Ezt a megoldást az angolszászok használják és nagyra értékelhető, ahogy rugalmasan és hajlékonyan tudják a kapcsolataikat építeni az érintett országokkal, és azzal számolnak, hogy mintegy 10–12 magyart fogadnak egy hétre a jövő évtől. A britek azt mondták nekem, hogy a siker elérése érdekében nagy jelentőséget tulajdonítanak a jó előkészítésnek, amihez kineveztek egy koordinátort. Ezzel a feladattal egy nyugalmazott nagykövetüket bízták meg.

Az irat jelzete: MEAE AD Europe Hongrie Carton 5266. – Eredeti, gépelt.

---

[1] Korábban 1952-ben, 1963-ban, 1968-ban, 1976-ban és 1979-ben tartottak külön követi konferenciát a Kelet-Európában szolgálatot teljesítő nagykövetek, követek részére.

[2] Az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet Helsinkiben megtartott konferenciáján 35 ország által 1975-ben aláírt okmány nem egy szerződés, hanem politikai kötelezettségvállalásokat tartalmazó egyezmény. Az EBEÉ-t, illetve annak 1975 és 1990 között megtartott találkozóit nevezik az ún. helsinki folyamatnak, amelyeken többek között politikai normákat dolgoztak ki az emberi és kisebbségi jogok területén, illetve fegyverzetkorlátozási megállapodások születtek.

[3] Az EBEÉ 1973-tól 1989 végéig az egyetlen olyan politikai fórum volt, ahol Nyugat és Kelet találkozott. Az utóértekezleteken (1977–1978 Belgrád, 1980–1983 Madrid, 1989–1990 Bécs, 1992 Helsinki, 1994 Budapest) intenzívebbé vált az együttműködés. A Párizsban 1990-ben elfogadott "új Európáért Chartával" megkezdődött a helsinki folyamat új szakasza, amely szervezeti formát kapott és 1994-ben Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezetnek nevezték át.

[4] CADN [Centre des Archives Diplomatiques de Nantes] (A Francia Külügyminisztérium Diplomáciai Levéltárának Nantesi Központja) Ambassade de Budapest (1980–1990) Carton 272. Conférence des Ambassadeurs en poste dans le pays de l'Est (18-19 février 1980). Note. La CSCE et la préparation de Madrid. (15 février 1980)

[5] Uo. Conférence des Ambassadeurs en poste dans le pays de l'Est (18-19 février 1980). Note. Réactions des pays de l'Est à l'affaire afgane. (4 février 1980.)

[6] Uo.

[7] Uo.

[8] MEAE AD [Ministère de l'Europe et des Affaires étrangères, Archives Diplomatiques] (Európa- és Külügyminisztérium, Diplomáciai Levéltár, La Courneuve) Europe Communisme (1981–1985) Carton 5855. N°94/Eu. Note. Relations de la France avec les pays de l'Est.

[9] Josif Broz Tito (1892–1980): jugoszláv forradalmár, kommunista politikus, Jugoszlávia vezetője 1953 és 1980 között.

[10] MEAE AD Europe Communisme (1981–1985) Carton 5855. N°94/Eu. Note. Relations de la France avec les pays de l'Est.

[11] Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (továbbiakban: MNL OL), Az államigazgatás felsőbb szervei (továbbiakban: MNL OL XIX), Külügyminisztérium (MNL OL XIX–J–1), TÜK-iratok (MNL OL XIX–J–1–j) 1981 Franciaország-103-003676/1/1981. 55. dob. A francia külügyminisztérium tájékoztatója a szocialista kormányokkal való kapcsolatokról. A magyar nagykövetség helyzetértékelése szerint a Francia Szocialista Párt a de Gaulle-i hagyományoktól eltérő koncepcióval viszonyult a kelet-európai országokhoz. A francia források szélesebb ismeretében láthatjuk, hogy a képlet sokkal árnyaltabb volt. Fontos figyelembe venni a párt és a hivatal eltérő helyzetértékelését, a diplomaták hatását a politikai döntéshozatalra, annak változására. Ráadásul már az 1963-as követi konferencián felmerült a szocialista országok árnyaltabb elemzésének szükségessége, aminek az alapelvét a francia titkosszolgálat 1966-ban dolgozta ki.

[12] MEAE AD Europe Communisme (1981–1985) Carton 5855. N°504/Eu. Note. Réflection liminaires sur les relations entre la France et „l'autre Europe".

[13] Földes György: *Kádár János külpolitikája és nemzetközi tárgyalásai I.*, Napvilág kiadó, 2015. 255.

[14] M. Szebeni Géza: Kádár János és François Mitterrand három találkozója. *Múltunk 2009/1*. 18. 38. lábjegyzet.

[15] MEAE AD Europe Hongrie (1981–1985) Carton 5281. Hongrie et politique à l'est de la France.

[16] Uo. (1976–1980) Carton 4490. Note de synthèse. Visite officielle en France de M. Kadar.

[17] Békés Csaba: *Európából Európába. Magyarország konfliktusok keresztüzében,* 1945–1990. Gondolat Kiadó, Bp., 2004. 156–164.

[18] Garadnai, Zoltán: La Hongrie de Janos Kadar et le processus d'Helsinki. La nécessité de la détente et ses limites intérieures et extérieures, In *Vers la réunification de l'Europe, Sous la direction de Elisabeth du Réau et Christine Manigand*. L'Harmattan, 2005.123–139.

[19] Schreiber, Thomas: A francia-magyar nyitás: egy szemtanú emlékeiből, In. *Le Monde diplomatique, Édition hongroise,* 2007. szeptember. 10–11., Garadnai Zoltán-Schreiber Thomas: A magyarországi rendszerváltozás a Quai d'Orsay szemével. *Külügyi Szemle 2008/2*. szám 129-130.

[20] MNL OL XIX-J-1-j-00326/35/1979. Franciaország, 52. dob. Előterjesztés a Minisztertanácsnak a magyar-francia kapcsolatokról.

[21] MNL OL XIX-J-1-j-00326/35/1979. Franciaország, 52. dob. Előterjesztés a Minisztertanácsnak a magyar-francia kapcsolatokról. AMAE Europe Hongrie (1981–1985) Carton 5281. Relations franco-hongroises, Note N° 68/Eu., 16 janvier 1984.

[22] Lázár György (1924–2014): politikus, 1975–1987 között a Magyar Népköztársaság Minisztertanácsának elnöke. https://neb.hu/hu/lazar-gyorgy [4] (Letöltve: 2020. február 25.)

[23] Schreiber, Thomas: Les actions de la France à l'Est ou les absences de Marianne, L'Harmattan, Paris-Montréal. 2000. 157–163.

[24] MNL OL XIX-J-1-j-00369/5/1978. Franciaország, 52. dob. Miniszteri értekezlet.

[25] MEAE AD Europe Hongrie (1971–1976) Carton 4490. Nº 829. Circulaire. 29 novembre 1979.

[26] Garadnai Zoltán: A magyar-francia kapcsolatok története 1975 és 1985 között. https://kki.hu/assets/upload/Kulugyi_Szemle_2011_02_A_francia-magyar_kapcsola.pdf [5] (Letöltve: 2020. április 6.)

[27] CADN Budapest (1980–1990) Carton 272. Conférence des Ambassadeurs en poste dans le pays de l'Est (18–19 février 1980). Hongrie. Note. La Hongrie et la détente après l'affaire d'Afganistan.

[28] MEAE AD Europe Hongrie Carton (1971–1976) 4490. Compte rendu de la conversation entre le Ministre et M. Janos Kadar.

[29] CADN Budapest (1980–1990) Carton 272. Conférence des Ambassadeurs en poste dans le pays de l'Est (18–19 février 1980). Hongrie. Note. la situation intérieure en Hongrie.

[30] Uo. Hongrie. Fiche. relations économiques franco-hongroises (8 février 1980). Rapports économiques franco-hongrois (19 octobre 1979).

[31] Jacques Lecompt (1925–): Filozófus, hivatalnok, diplomata, nagykövet 1980 és 1983 között.

[32] MEAE AD Europe Hongrie (1976–1980) Carton 4489. Propositions sur les meilleurs moyens de développer les relations franco-hongroises.

[33] MNL OL, Az 1945 utáni munkáspártok iratai, Magyar Szocialista Munkáspárt (továbbiakban: MNL OL M–KS), MSZMP Központi szervei (továbbiakban: MNL OL M–KS–288). 5/840. Jegyzőkönyv a Politikai Bizottság 1981. november 10-én megtartott üléséről. Jelentés a Politikai Bizottságnak, a kétoldalú kapcsolatok fejlesztésének irányelvei. 17.

[34] Schreiber, 2000. 189–190., MNL OL XIX-J-1-j-Franciaország-003676/1/1981. 55. dob. A francia külügyminisztérium tájékoztatója a szocialista kormányokkal való kapcsolatokról.

[35] MNL OL M–KS–288. 5/832.

[36] M. Szebeni, 2009. 17.

[37] *„Nyilvánvalóan különbözőek vagyunk, Európa két nagyon különböző részéhez tartozunk. Ebből nem az következik, hogy a különbségeket kell kultiválni. Azt kell keresni, amiben az egyik kiegészíti a másikat. Én a magyar népben semmivel nem helyettesíthető hagyományt és jelent látok. Ez évszázadok óta így van, a magyar nép, amely sokat szenvedett a múltban, ma azt bizonyítja, hogy a jelen realitásaink igen számottevő tényezője."* Idézi M. Szebeni, 2009. 19. Ugyanakkor fontos hangsúlyozni, hogy a francia elnök teljesen tisztában volt a kádári Magyarország kétségbeejtő gazdasági helyzetével és azzal a kényszerhelyzettel, hogy a rendszer összeomlása elkerülése érdekében az országnak nyugati hitelre volt szüksége, és nem szerette volna azt, hogy 1973-hoz hasonlóan a szovjetek megakadályozzák a reformokhoz szükséges nyugati nyitás folyatását. Ld. AN 5AG (4) [Archives nationales Archives générales] CD [Cellule Diplomatique] 274. Hongrie Visites Dossier 4. Voyage 1982. Commission de réflexion sur les rapport Est-Ouest Groupe de travail „Hongrie" Centre d'études et de perspectives internationales CEPI.

[38] MNL OL M-KS 288. 47/858. Jelentés François Mitterrand látogatásáról.

[39] MNL OL XIX-J-1-r-Titkárság-0030/8/PF/1982. 72. dob. Jelentés François Mitterrand, a Francia Köztársaság elnöke magyarországi látogatásáról.

[40] CADN Ambassade de Budapest (1991–1999) Carton 15. La spécificité hongroise.

[41] MEAE AD Europe Hongrie (1981–1985) Carton 5281. Note. Relations politiques franco-hongroises. 6 janvier 1984.

[42] MEAE AD Europe Hongrie (1981–1985) Carton 5284. Fiche opérationnelle, 7 février 1983.

[43] Uo. N°542/Eu. Fiche opérationnelle, 4 juillet 1983.

[44] Hubert Dubois (1921–): jogász, politológus, nyelvész, diplomata, budapesti nagykövet 1983 és 1986 között.

[45] CADN Ambassade de Budapest (1991–1999). Carton 15. N°63/Eu. Releve de conclusions. Réunion pour le plan d'action de M. Dubois, Ambassadeur de France en Hongrie (22 décembre 1983.)

[46] Uo. Plan d'action. Budapest le 29 novembre 1983.

[47] Marie-Christine Kessler: La politique étrangère de la France. Acteurs et processus. Presse de Sciences Po, Paris. 1999., 76-96., Jean Bailloux (szerk.) Les Affaires étrangères et le corps diplomatique français. Tome II. 1870–1980.

[48] https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000000516462&categorieLien=cid [6] (letöltve: 2018. november 17.)

[49] Kessler, 1999. 111.

[50] Uo. 97–111.

[51] A szerző saját fordítása.

[52] Claude Cheysson (1920–2012): francia politikus, az V. köztársaság 9. külügyminisztere 1981 és 1984 között.

[53] A dokumentumon pontos dátum nem szerepel, valószínűleg a jelentés szintén május 3-án, a kísérőlevél megküldésével egy időben készült el.

[54] A teljes dosszié a nagykövetség levéltárában, Nantes-ban található.

[55] Haraszti Miklós (1945–): író, politikus, 1977-ben egyik alapítója volt a Szamizdat mozgalomnak, 1981 és 1989 között a Beszélő szerkesztője.

[56] Miklós Haraszti: Miracle en Hongrie? In. *Commentaire* 1982 N°20. 605–613. https://www.commentaire.fr/boutique/achat-d-articles/miracles-en-hongrie-765 [7]. (Letöltve: 2020. február 24.)

[57] Kádár János (1912–1989): kommunista politikus, az általa kiépített rendszer elsőszámú vezetője, pártfőtitkár 1956 és 1988 között.

[58] Németh Károly (1922–2008): politikus, 1987–1988 között az Elnöki Tanács elnöke. https://neb.hu/hu/nemeth-karoly [8] (Letöltve: 2020. február 24.)

[59] Havasi Ferenc (1929–1993): politikus, gazdaságpolitikus, gazdasági tárcákat felügyelő miniszterelnök-helyettessé nevezték ki (1975), majd Németh Károly (1922–2008) utódjaként a gazdaságpolitikáért felelős KB-titkár lett, s megkapta a KB Gazdaságpolitikai Bizottságának elnöki tisztét is (1978-tól). https://neb.hu/hu/havasi-ferenc [9] (Letöltve: 2020. február 24.)

[60] Gáspár Sándor (1917–2002): politikus, szakszervezeti vezető, 1955. novembertől az Elnöki Tanács tagja, 1963. március–1988. május között a testület elnökhelyettese, 1960–1964 között a Hazafias Népfront Országos Tanácsának alelnöke is volt. https://neb.hu/hu/gaspar-sandor [10] (Letöltve: 2020. február 24.)

[61] Aczél György (1917–1991): politikus, Kádár-korszakban a kulturális élet egyik legfőbb vezetője, 1967. áprilisban került a kulturális ügyeket irányító KB-titkári székbe, 1969 márciusában megkapta mellé a KB Agitációs és Propaganda Bizottsága elnöki tisztét (1966-tól már a bizottság tagja volt), az MSZMP X. kongresszusán (1970. november 23–28.) beválasztották a Politikai Bizottságba, 1971.áprilisban ő lett a KB újonnan létrehozott Művelődéspolitikai Munkaközösségének elnöke is. Mindezek mellett 1958–1967 és 1971–1990 között országgyűlési képviselő volt. https://neb.hu/hu/aczel-gyorgy [11] (Letöltve: 2020. február 24.)

[62] *Beszélgetések Magyarországról, szocializmusról. Aczél György válaszol Francis Cohen kérdéseire*; ford. Karakai Imre; Magvető–Kossuth, 1982

[63] Leonyid Iljics Brezsnyev (1906–1982): az SZKP főtitkára 1964 és 1982 között.

[64] Nyers Rezső (1923–2018): politikus, közgazdász. https://neb.hu/hu/nyers-rezso [12] (Letöltve: 2020. február 24.)

[65] Utalás I. Lajos Fülöp francia királyra, aki 1830 és 1848 között uralkodott. Uralkodásának első éveiben Lajos Fülöp szerény külsőségek között uralkodott, kerülte elődeinek kihívó megnyilvánulásait, a költséges pompát. Látszólagos egyszerű megjelenésével a kis- és középpolgárság támogatását akarta megtartani. Eleinte élvezte alattvalói osztatlan tiszteletét, szeretettel emlegették a „polgártárs-király" *(le roi citoyen)* becenéven. Ahogy kormányzása egyre inkább monarchisztikus és konzervatív vonásokat öltött, népszerűsége gyorsan zuhant. A cenzúrát kijátszva gyilkos gúnyrajzok jelentek meg róla.

[66] Ifj. Rajk László a kezdetektől tagja volt a magyar ellenzéki mozgalomnak, emiatt 1980-tól nem kaphatott munkát, és 1981-ben részt vett az AB független kiadó létrehozásában, a lakásán megnyitotta az ún. „Rajk-butikot", ami magával vonta a rendőrségi zaklatásokat. A francia nagykövetség folyamatosan követte a magyarországi ellenzék tevékenységét. Erről önálló dossziékat vezettek.

[67] Konrád György (1933–2019): Kossuth-díjas író, esszéíró, szociológus. 1982-ben két könyvét – *A harmadik reformkor elé. Naplójegyzetek; A cinkos* – az AB Független kiadó jelentette meg.

[68] Pozsgay Imre (1933–2016): politikus, egyetemi tanár, az MDP (1950–1956), az MSZMP (1956–1989), az MSZP (1989–1991) tagja, a Nemzeti Demokrata Szövetség alapító ügyvezetője, majd elnöke a párt feloszlásáig (1991–1996). 1976 és 1980 között kulturális, majd 1982-ig művelődési miniszter. 1982 és 1988 között a Hazafias Népfront Országos Tanácsa titkára, 1988 és 1990 között államminiszter. 1983 és 1994 között országgyűlési képviselő, 1980 és 1989 között az MSZMP KB, 1988 és 1989 között a PB tagja.

[69] Wojciech Witold Jaruzelski (1923–2014). Lengyel tábornok, a lengyel Államtanács elnöke 1985 és 1989 között, a III. lengyel köztársaság első elnöke 1989 és 1990 között, a nevéhez fűződött a hadiállapot bevezetése 1981. december 13-án.

[70] A szerző saját fordítása. A dokumentumon dátum és hely nem szerepel, valószínűleg a nagykövet ezt is1 983. május 3-án készítette.

Címkék:

Franciaország [13]

diplomácia [14]
Jacques Lecompt [15]
Kádár János [16]
Kiadás: 20. évfolyam (2020) 1. szám

Forrás webcím: https://www.archivnet.hu/magyarorszag-a-nyolcvanas-evek-elejen-egy-francia-diplomata-szemevel-jacques-lecompt-nagykovet

Hivatkozások
[1] https://www.archivnet.hu/magyarorszag-a-nyolcvanas-evek-elejen-egy-francia-diplomata-szemevel-jacques-lecompt-nagykovet
[2] https://www.archivnet.hu/sites/default/files/u364/1024px-president_mitterand_bij_slotzitting_europa_congres_mitterand_kop_bestanddeelnr_934-2444_portrait_crop.jpg
[3] https://www.archivnet.hu/sites/default/files/u364/losonczi_mitterrand_kadar.jpg
[4] https://neb.hu/hu/lazar-gyorgy
[5] https://kki.hu/assets/upload/Kulugyi_Szemle_2011_02_A_francia-magyar_kapcsola.pdf
[6] https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000000516462&categorieLien=cid
[7] https://www.commentaire.fr/boutique/achat-d-articles/miracles-en-hongrie-765
[8] https://neb.hu/hu/nemeth-karoly
[9] https://neb.hu/hu/havasi-ferenc
[10] https://neb.hu/hu/gaspar-sandor
[11] https://neb.hu/hu/aczel-gyorgy
[12] https://neb.hu/hu/nyers-rezso
[13] https://www.archivnet.hu/cimkek/franciaorszag
[14] https://www.archivnet.hu/cimkek/diplomacia
[15] https://www.archivnet.hu/cimkek/jacques-lecompt
[16] https://www.archivnet.hu/cimkek/kadar-janos